

ETNOLOGINJI S PREŠERNOVO NAGRADO

Med letošnjimi dobitniki

Prešernovih nagrad Filozofske fakultete

Univerze v Ljubljani

sta tudi mladi etnologinji Mateja Habinc

in Vesna Moličnik.

Nagrade za najboljša diplomska dela

so svečano podelili

ob kulturnem prazniku.

Dobitnicama iskreno čestitamo

in objavljamo oceni njunih nalog.

Mateja Habinc

»GREŠTA V NEDELJO POPOLDNE NA POKOPALIŠČE?«

O skrbi za grobove in njihovem obiskovanju na primeru brežiških pokopališč od tridesetih let 20. stoletja do danes.

Smrt in vse, kar je povezano z njo, je eno najmanj raziskanih področij v slovenski etnologiji, še posebej izven ožje tematike, ki je povezana s pogrebom in z obdobji žalovanja. Avtorica v svoji nalogi posega na področje obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove v koledarskem letu. Pokopališče kot simbioza družbenega (javnega) in obenem zasebnega prostora je vpeto v način življenja ljudi. Pri izbrani skupini informatorjev poskuša ugotoviti, s katerimi dejanji (pričakanji, vrednotami ...) se obisk grobov v šestdesetletnem časovnem obdobju povezuje in kaj pomeni v posameznikovem življenju. Obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove avtorica naloge ni raziskovala kot del končnega stanja pogrebnega rituala, del agregacije pokojnika in žalujočih v nove statusne položaje. Z informatorji je odprla pogovor o periodičnem obiskovanju pokopališč, o ohranjanju stikov z grobovi umrlih, odhajanjih na pokopališča zaradi različnih, morda ne več toliko (ožje) ritualnih vzrokov. Zanimala so jo nadaljevanja komunikacij z umrlimi po obdobjih žalovanja, kar se kaže v materializiranih oblikah, npr. v dejanjih, povezanih z grobovi pokojnikov. Nadalje so lahko čaščenja umrlih tudi verbalna, vizualna ali pa potekajo z apotropejskimi daritvami, »ki niso le podvojitev strežbe živim, ampak lahko pomenijo tudi vračanje skrbi umrlim staršem« oz. prednikom. Poleg apotropejskih so tu še običajne daritve mrtvim za "njihov" praznik (1. november.) pa tudi za božič ali veliko noč.

Habincева je zbrala obsežno gradivo s prebiranjem literature in virov, analizo pojavljanja vsebin v občilih, terenskim delom, opazovanjem in soudeležbo pri dogajanju. Ker je avtorica tudi študentka novinarstva na FDV, je z analizo pojavljanja vsebin razbrala številne informacije v zvezi s pokopališči in grobovi ter njihovo povezanostjo s praznikom spomina na mrtve. Vsebinsko je naloga široka. Avtorica je izločila zasebnost na

pokopališčih, vsaj v zvezi s praznikom spomina na mrtve. »Pod krinko zasebnega izkazovanja spoštovanja in spomina« so namreč tudi »(nacionalne, politične in družinske) socializacijske metode in javno (samo)potrjevanje splošno sprejetih vrednot ter vedenjskih vzorcev«. Z raziskavo je ugotovila, da smrt pomeni tudi enega od (ideoloških, sistemskih) temeljev za ohranjanje sodobnih razmer, pri čemer sta obiskovanje pokopališč in skrb za grobove skoraj v celoti javno in manifestativno dejanje. Spekter javnih dejanj, dogodkov in njihovo vsebino prikaže v pregledu pojavljanja vsebin. Ugotovitve oz. trditve je avtorica preverila tudi s pogovori, opazovanjem in soudeležbo.

Raziskava je vzorčni primer raziskovanja omenjenih vprašanj. Raziskovanje obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove je eno specifičnih interesnih področij etnologije. Avtorica je posegla na gmotno področje posameznikovega življenja (urejanje, krašenje grobov ...), odkrila družbene razsežnosti (prenašanje oz. prevzemanje skrbi za določene grobove, delitev dela, najpogostejše skupine obiskovalcev, praznovanje dneva spomina na mrtve ...) in analizirala tudi duhovne razsežnosti, saj »pokopališče kot prostor in grobovi s prepričanji, strahovi, željami pušča tudi danes sledi tako v ustnem slovstvu (npr. s pesmijo o igranju nogometa z okostnjaki) kot na področju (verske, nacionalne, osebne) zavesti«. Raziskovanja omenjenih vprašanj, ki so povezana tudi z različnimi odnosi in hierarhijo grobov, nudijo etnologiji enega od možnih načinov obravnave družinskega življenja in sorodstvenih zvez, pa tudi razkrivanja družbene sestave nekega kraja ali širšega območja. Raziskava Mateje Habinc obsega 113 strani, med njimi so tudi slikovno gradivo in vzorno sestavljeni sezname virov, literature in informatorjev.

Raziskovalna naloga Mateje Habinc, izdelana kot diplomatska naloga, je izrazito **samostojno in inovativno delo** v slovenski etnološki vedi. Napisana je **kakovostno** in močno presega raven diplomskih nalog. Poudariti moramo tudi metodološko in metodično zahtevnost, saj se domača in tudi mednarodna etnologija še ni odmevneje posvečala vprašanju obiskovanja pokopališč in skrbi za grobove, ampak predvsem raziskavam smrti kot družbenega pojava. Habinčeva je vnesla torej na področje metodologije in metodike vrsto novosti, kar pa izvira iz trdne predmetne opredelitve njene raziskave. Opozoriti moramo tudi na jezikovno in slogovno neoporečnost besedila. Uredništvo knjižne zbirke Glasnika SED se je odločilo, da bo diplomatsko nalogo Mateje Habinc izdalo kot samostojno publikacijo v letu 1999.

red. prof. dr. Janez Bogataj

red. prof. v pokoju dr. Vekoslav Kremenshek

Vesna Moličnik

ANALIZA KONSTRUKCIJE REALNOSTI S POMOČJO VIZUALNE PRODUKCIJE

Kandidatka s svojo nalogo vstopa v problematiko vizualnih raziskav v etnologiji, ne samo v vsebinskem, temveč tudi v metodološkem pogledu, kar je novost med diplomanti etnologije in kulturne antropologije. Specifičnost njenega pristopa se kaže v poudarjeni večdisciplinarnosti (povezuje vire in podatke s področja etnologije, antropologije, filozofije, estetike, pedagogike in teorije medijev) ter v osmišljeni uporabi fotoaparata. V uvodu, ki predstavlja petino obsega naloge, problematizira nasprotje med neverbalno in verbalno komponento kulture, kar skuša pokazati kot nasprotje med animizmom in pisavo. Avtorica domneva, da pisna komponenta ne omogoča celostnega izraza kulture v tolikšni meri kot vizualna komponenta.

V osrednjem, empiričnem delu raziskave pokaže na upravičenost osnovne hipoteze, da je fotografija pot, ki skupaj z gledalčevim odzivom tvori odsev sveta posameznika in njegove vpetosti v kulturo. To pokaže ob samopredstavitvah otrok s fotografijami (avtoportreti in okolje).

Osrednji del naloge sodi v smer humanistike, ki daje prednost iskanju in ustvarjanju primarnih virov pred manipuliranjem z interpretiranimi viri. Tako se ohranja največ avtentičnih podatkov.

Inovativnost je kandidatka pokazala zlasti z uporabo fotografije kot pripomočka pri zbiranju, analizi in predstavitvi gradiva. Posebej je pohvalno, da je naloga nastajala v tesnem sodelovanju z informatorji, ki so na ta način postali tvorni udeleženci raziskave.

Naloga ima tudi aplikativni pomen - tako v otroškem vrtcu, kjer je raziskava potekala, kot tudi v širšem vzgojnem procesu. S primernimi predelavami je naloga primerna za objavo po poglavjih ali v celoti.

doc. dr. Naško Križnar

